

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző:

Cím: *Magánszínházaink és a magyar színjátszás*

Forrás: *Új Nemzedék*

Bn
(Hely)

1923. 7. 8.
(Idő)

(Köt. v. füz.) (Ol)

Osztályozás

Tárgy *792*

Hely

Idő *"1923"*

Személy

Magánszínházaink és a magyar színjátszás

Írta: Gáspár Jenő

I.

Budapest drámai színházai ezen a héten bezárnak. Magától adódik tehát az alkalom, hogy magánszínházaink ez évi évadjáról is megemlékezzünk, mint ahogy beszámoltunk mult héten a Nemzeti Színházról. Őszintén beszélék. Nem akarok a Nemzeti Színház és a magánszínházak között párhuzamot vonni, valahogy annyira távol esnek egymástól a magyar kultúra művelésében, s a tiszta művészet annak annyira sajátja, hogy nem is lehet még párhuzamba sem állítani emezekkel. Pedig magánszínházaink is rendelkeznek neves művészekkel, erős és európai nivóju tehetségekkel; azt sem lehet mondani, hogy például *Beöthy László*, aki hatalmas színházi tröszt élén áll, minden hibája mellett is ne rendelkeznek intelligenciával, ötletességgel, szervező erővel, nagy szorgalommal, amelyek olyan embernél, aki színházat, sőt színházakat vezet, megbecsülhetetlen tulajdonságok. Ezenkívül a magánszínházak jobban mozgósítható tőkével is rendelkeznek, míg az állami müintézetek, amelyek fölött elvégre is végeredményben a pénzügyminiszter szemöldökrándulása az ur. És mégis, ha beszámolót akarunk írni róluk, a krónikás elakad abban a rettenetes, sivár és kietlen sivatagban, amely évadjukat jellemzi, s amelynek nehéz homokrétégeben olyan kevés igazi aranysemet lehet találni.

A mai alkalommal csak a *Magyar* és a *Vig*-színházzal akarunk foglalkozni. Legfőképpen azért, mert ennél a két színháznál legrikitöbbak azok a hibák, amelyek a magánszínházak nivóját, mint rettenetes tehertételek huzzák alá. Nem is keressünk már afflót, hogy ezek a színházak hol állanak a nemzeti kultúra művelésétől s hogy a magyarság mai problémái mennyire visszhang nélkül rimánkodnak kapujukban. Nem is botránkozunk most újból meg, hogy például a magyar szellem egyik legnagyobb alakjának, *Petőfinék* születési évfordulóját mennyire stílustalanul ünnepelete meg egyik-másik színház. De maradjunk csak a művészetnél. Mi még azt is megértenők, ha a színház így elsősorban üzlet lenne és második sorban művészet. De lenne legalább második sorban művészet. Hiszen a Nemzeti Színház ez évadja megmutatta, hogy a művészet és anyag siker még nem zárja ki egymást. Sőt. De az egyik oldalon *A lányom hozományja 500 millió*, *Egi és földi szerelem*, *A valóperes hölgy* és a többi, a másikon *A csábító*, *A kis cukrászda*, *Glória*. *Az Ur szölleje*, *Négy frakk* és a *Zsvány*, olyan láncsor, amelynek lehet aranycsengése a kasszák részére, de kulturfülek részére, folt, talmi és kiábrándító.

Vagyunk annyira objektívek, hogy mindkét színháznál találunk azért komoly értéket. *Tersánszky J. Jenő* (*Szidike*) felfedezése valóban érdeme *Beöthy Lászlónak*, s az ő jubiláns darabja a *Kovácsné* is még a régi jó valutájú világból való. Ne kérdezzük, hol van a többi darab attól a kulturfoktól, amellyel a kulturember a színházat méri? *Az orleáni szüéről* más viszonylatban szólunk. *Az Egi és földi szerelem?* Ugyan, ugyan. Vagy a *Vig*színház a *Csehov* darabon és *Herczeg Ferenc Sirokkóján* túl mivel büszkélkedhetik. A *Glória* nyakatekert frazeológiájával, vagy a *Négy frakk* szellemességével, avagy a *Zsvány* művészi és erkölcsi tökéletességével? És hol vannak mind a két színháznál az új tehetségek? *Herczeg Ferenc*, *Csehov*, *Ibsen*, *Schiller* neve csak szépítőszere ezen a színházi rendszeren, hogy eltakarják azt a halotti sápadtságot, amely felénk vigyorog a Wertheim-szekrények mögül. Az *Uniónál Molnár Ferenc* ül modern kerberosként a kapuban és nem érezte be új magyar tehetséget. Csoda, hogy *Tersánszky* becsuszott valahogy. A *Vig*színháznál *Szomorj*

Dezső és Heltai Jenő tehetség *Herczegé*ken kívül, a többi drámagyáros, a színházi ipar ügyes mesterlegénye, tantieme-lovag, vagy a drámai többtermelés iskolapéldája. De irodalmi nevet hiába keressz. Irónemzedékek nevelése ennek a színházpolitikának nem hivatása. Inkább jöjjön *Pollock* ur, vagy *Rudolf Lothar*, vagy *Hans Müller*.

De ne legyünk olyan nagy igényűek. Talán színész-generációkat tud nevelni és tud adni a magyar színjátszásnak ez a színházpolitika? Alig hisszük. Az a rendszer, amely a sorozatos előadásokkal kifacsarja az utolsó csepp értéket is a darabokból, tönkre teszi a legjobb színészeket is. Taposómalom lesz a színházból, hol a végén a jobb sorsra érdemes művészek kábultan és bután mormolják a szavakat, mint egyhangu, vézna munkadalt, amellyel a lelkük mélyéről feltörő művészi ambíciókat hallgattatják el. Művészi rabszolgotartó lesz a színház, hol a legnagyobb művész is szürkévő zsugorodik egy szerepnek örökös kalapálásában. Ez a rendszer nem új értékeket termel, hanem rombol. Nem kell ezen a téren sok argumentum. Miért szöknek el az *Unió*tól a legjobb művészek? Mert megunták az örökös taposómalmot, amely *Törzs Jenő*kből is sablont és papírmásfigurát csinál. Vagy azt hiszik, hogy *Darvas Lili* sokáig bírja? Hiszen neki még fejlődnie kellene, de azért a rabszolgotartók befogták abba a malomba, amely felőrli a kész művészeket is, nemhogy a fejlődésben lévő fiatalokat. *Törzs* és *Darvas* csak példa, de ez a rendszer alássa a színház játékstílusát is, és ha egyszer *komoly művészi problémával akar megbirkózni a legjobb együttes* is, ha egyszer, csak egyszer egy

évadban a *klasszikus szinjátszás* magaslatára akar emelkedni a művészi ambíció, szomorú fiaskó lesz a vége. Példa van rá. A Magyar Színházban *Az orléáni szűz*, a Vigszínházban a *John Gabriel Borkmann* szánalmas előadása.

Magyar színházokról lévén szó, számon kell kérnünk azt is, mit tettek ezek a színházak a *magyar nyelv* művelésére. Mert elvégre a színház nem csak szórakozó hely. Több ennél, nevelő hely, a jó és szép kultuszának temploma, a nemzeti nyelv élő iskolája. Szomorúan kell leírnunk, hogy *tisztán és magyarul* beszélni csak a Nemzeti Színházban tudnak. Magánszínházainkban valami bántó, idegenszerű idióma lett divatos. Ez a pesti dialektus. Ez a dialektus a magyar nyelv lélektanával szemben egy teljesen idegen nyelv-pszichét honosított meg, mely magyarnak sem magyar, hébernek sem héber, hanem valami rettenetes keveréke az irodalmi máznak, a vigécstilusnak és a jassz nyelv kiszólásainak. De ez csak a hétköznapi stílus. Ünnepnapokon *Szomorú Dezső* nyelv-paralizise és beszéd-epilepsziája a divat. Mióta a *II. Lajos-t Szomorú* a saját nyelvtörvényei, hangtani és hangszínezési elvei alapján tanította be a Magyar Színházban, azóta ott mindig valami csendes, rituális izü hangsúlytornászást és hanglejtést hallunk. A Vigszínházban pedig szidják a művészek *Glóriát* és „mindent, ami van.”

Miért vagyunk ennyire kegyetlenül őszinték? Mert mind a két színházat tartjuk *olyan erősnek, hogy ha a felsorolt hibákat levetköznék, egyszerre a magyar szinjátszók élére kerülhetnének.* Ott, ahol *Törzs* volt, egy *Darvas Lili*, egy *Z. Molnár*, egy *Körmendi*, egy *Hegedüs*, egy *Góth*, *Góthné*, *Varsányi Irén*, *Tanay* van, ahol annyi ötlet, terv születik, mint ebben a két színházban, s hozzá a kivitelre elég anyagi erő is van, ott más évadokat kellene látnunk mint a mostani. Pedig ezek, amiket felsoroltunk, csak kiragadott példák a hibáknak. A többit a jövő alkalmalmondjuk el.